

Píše Marie Škarpová

(E*forum, 26. 04. 2023)

Katolický kněz, biblista a literární historik **Josef Vašica** dokázal proměnit pohled novodobé společnosti na českou katolickou literaturu 17. a 18. století jako málokdo jiný. Nevděčíme mu přitom ani tak za překvapivé objevy zcela zapomenutých literárních děl, které by znovu vynesl na světlo z prachu archivů a knihoven. Jedinečnost Vašicova přínosu spočívá v něčem jiném: v jeho odvážně nových interpretacích literárních děl známých, ve většině případů již dávno zaevidovaných v bibliografických soupisech, a to počínaje těmi, jež pořizovaly první generace českých obrozenců. Ostatně jeho nejslavnější „objev“, představení Fridricha Bridela jako velkého barokního básníka, byl založen především na tom, že Bridelovu veršovanou skladbu *Co Bůh? člověk?*, zaznamenanou již v Jungmannově *Historii literatury české*, avšak tam chybně označenou jako překlad francouzského autora, „pouze“ nově autorsky atribuoval, protože měl odvalu nesdílet zažitou skepsi, že by v českém „pobělohorském temnu“ mohla poezie takovýchto literárních kvalit vůbec vzniknout. Vašica, poučen tehdy aktuálními metodologickými přístupy v příbuzných oborech humanitních věd (zejména germanistice), se nebál kriticky prověřovat tradovaná a často už jen mechanicky přejímaná hodnocení českých katolických slovesných výtvorů 17. a 18. století. Současně českou katolickou literaturu 17. a 18. století systematicky zpřístupňoval v novodobých vydáních, neboť dobře pochopil, že mnohé předsudky vůči ní pramení z prosté neznalosti.

Přitom se nevyhýbal ani tak ožehavým tématům, jakým se pro českou novodobou společnost stal svatý Jan Nepomucký: mučedník zpovědního tajemství z doby krále Václava IV., jehož Václav Hájek z Libočan sice zřejmě jen neúmyslně vytvořil „oddělením“ od stejnojmenného generálního vikáře pražského arcibiskupa Jenštejna, nicméně tento Hájkův omyl dokázal v očích novodobých českých liberálních intelektuálů celý barokní kult „neexistujícího“ svatého Jana Nepomuckého naprosto zdiskreditovat. Není tedy divu, že v tomto případě byl Vašicův apologetický přístup, jakkoli se již mohl opřít o slavnou polemiku Josefa Pekaře, velmi obezřetný: z přehojné svatonepomucenské literární produkce 17. a 18. století vydal text autorsky spojený s Bohuslavem Balbínem, tedy českým barokním literátem, kterého jediného vzaly na milost i protibarokně a protikatolicky zaměřené generace Čechů a učinily si z něj pověstnou výjimku potvrzující pravidlo. Českou verzi Balbínovy nepomucenské legendy vydal Josef Vašica v roce 1940 v nakladatelství L. Kuncíře a svou edici doprovodil krátkým průvodním textem, spojujícím v sobě ediční poznámku a sice jen stručný, avšak fundovaný literárněhistorický výklad, který tehdejšímu čtenáři předkládal nejnovější výsledky bádání.

Asi nejprůkaznějším dokladem Vašicova významu pro českou literárněhistorickou barokistiku se stala skutečnost, že po plném obnovení české barokistiky po roce 1989 byla jeho nejvýznamnější práce, knižní vydání jeho literárněhistorických studií *České literární baroko* (1938), v roce 1995 jako jedna ze základních a stále aktuálních prací o české barokní literatuře znovu vydána jako reprint. Není však zjevně možné dvakrát vstoupit do téže řeky. Postup, který se osvědčil v roce 1995, se o necelé tři desetiletí později už vůbec osvědčit nemusí.

Platí to bohužel i o přetisku Vašicovy výše zmíněné edice **Život svatého Jana Nepomucenského**, kterou v loňském roce vydalo nakladatelství Dědictví Svatováclavské (sic!). Nakladatel, který se v roce 2022 rozhodne vydat barokní nepomucenskou literaturu, je totiž v podstatně jiné situaci než v roce 1940. Nejde jen o to, že již není svázán protektorátní či komunistickou cenzurou. Také současná znalost barokní svatonepomucenské literatury je totiž (naštěstí!) podstatně jiná než v dobách Vašicových. A není ani třeba pročítat obsáhnou monografii Víta Vlnase o Janu Nepomuckém (její druhé, podstatně rozšířené a přepracované vydání vyšlo v roce 2013), ani shledávat po odborných časopisech filologicky minuciózní studie Martina Svatoše o Balbínově nepomucenské legendě. Stačí si např. jen přečíst stručnou, ale bibliograficky obsažnou stať jezuity Miroslava Herolda *Ohlasy Balbínova Života svatého Jana Nepomuckého. Geneze Balbínovy reprezentativní svatojánské legendy*, která je snadno dostupná on-line ve sborníku *BB 400. Ó krásno České země, vlastenče náš!* z balbínovské konference z roku 2021 (viz <https://biblio.hiu.cas.cz/records/810d9e2b-f953-458e-86df-14bc830d0868>), aby bylo zřejmé, v čem všem je dnes již Vašicova edice překonaná či zastaralá: Vašica neznal první vydání české verze svatonepomucenské legendy z roku 1684, neměl k dispozici Svatošovy pečlivé stylistické analýzy a komparace jednotlivých textových svědků Balbínovy legendy, nevěděl o jejím maďarském či italském překladu... Že se v protektorátním vydání české verze Balbínovy nepomucenské legendy nezmiňuje existence jejích dobových německých překladů, je pochopitelné. Že se však o dobových německých překladech Balbínova svatonepomucenského textu, a to jak říšské, tak bohemikální provenience, mlčí v edici vydané v roce 2022, je neomluvitelné: v tomto případě neplatí, že nevědomost hříchu nečiní, nýbrž že neznalost neomlouvá.

Ostatně těžko mluvit o novém vydání *Života svatého Jana Nepomucenského*: kniha je vskutku jen doslovným přetištěním Vašicovy edice. Její jedinou odlišností je, že do ní byla nově začleněna série celostránkových grafik Johanna Andrease Pfeffela ze života a posmrtného kultu Jana Nepomuckého, převzatá z augsburského vydání Balbínovy latinské legendy z roku 1730. Proč se vydavatelé rozhodli právě pro tuto volbu, když i samo druhé vydání *Života svatého Jana Nepomucenského*, z něhož Vašica edičně vycházel, sérii nepomucenských rytin obsahuje, zůstává nevysvětleno.

Způsob zařazení Pfeffelových grafik do textu přitom svědčí o tom, že ve vydavatelství zřejmě vůbec netušili, o jaký typ obrazu jde. Pfeffel totiž nevytvořil standardní knižní ilustrace, které by knihu pouze vizuálně oživovaly, jeho série byla mnohem spíše určena k samostatnému čtení (proto také asi byla původně v prvním vydání

z roku 1725 zařazena až na konec knihy jako samostatný celek), a to čtení rozjímavého typu založeného na „ikonofilní“ metodě meditace, zpopularizované zejména sv. Ignácem z Loyoly. Pfeffelova série je zároveň důsledně bimedialní: kombinuje slovo a obraz na základě dobově oblíbeného, všeobecně známého emblematického principu, který vyzývá ke „čtení“ hledajícímu souvislosti mezi slovem a obrazem. Ani to však její přetištění v edici z roku 2022 nenabízí. Jestliže latinské nápisy komentující příslušné obrazové výjevy z nepomucenské legendy byly v edici přeloženy, biblické citáty bohužel přeloženy nebyly, přestože jsou pro pochopení série neméně důležité. Jakožto posvátný text totiž každou zobrazenou epizodu z Nepomukova života či posmrtného kultu verifikují, neboť slouží jako základní argumentační materiál pro interpretaci Jana Nepomuckého jako věrného následovníka Ježíše Krista, neboť se na jeho životě naplňují stejně jako na životě Kristově. A to ani nemluvě o tom, že předposlední obraz Pfeffelovy série byl - neznámo proč - mlčky vypuštěn.

Pominout nakonec nelze ani sám název nakladatelství, jelikož vydavatel se jím hlásí rovněž do doby Balbínovy nepomucenské legendy. Dědictví svatého Václava bylo, jak známo, založeno v roce 1669 po vzoru mnichovského nakladatelství Das Goldene Almosen jako nakladatelství zaměřené na vydávání katolické náboženské literatury v českém jazyce. Tím však zřejmě veškerá podobnost mezi raněnovověkým Svatováclavským dědictvím a jeho novodobým jmenovcem končí. Nejde ani tak o to, že původní Dědictví sv. Václava zvolilo pro svou knižní produkci velkorysý způsob distribuce, která byla tržní jen zčásti (uvádí se, že v letech 1670–1751 rozdalo zdarma asi 80 000 exemplářů náboženských knih). Rozdílem, který doslova bije do očí, je především naprosto rozdílný ediční program obou nakladatelství.

Původní Svatováclavské dědictví se totiž nebálo ani nákladných, vskutku velkolepých nakladatelských počínů, jakými bylo vydání nového českého překladu bible (nazývané proto *Bible svatováclavská*) nebo hned několikrát vydání největšího českého katolického kancionálu, *Kancionálu českého Matěje Václava Šteyera*. Ostatně s oběma těmito tituly byl Šteyer, *spiritus movens* Dědictví svatováclavského, nedílně spojen: byl sestavovatelem písňového repertoáru prvních dvou vydání *Kancionálu českého* a na *Bibli svatováclavské* se podílel jako jeden z jejích překladatelů (podle tradice zemřel nad překladem starozákonní knihy *Job*). Šteyer přitom ve své biblické překladatelské i hymnologické práci prokázal nejen velkou znalost literární tvorby minulých dob, ale zároveň také cit pro literární hodnoty, jemuž byla zcela cizí jakákoli konfesijní úzkoprsost, a ohled na aktuální pastorační potřeby dokázal nadřadit mrtvé litéře zákona dobové legislativy římskokatolické církve. Do svého kancionálu tak neváhat zařadit nejen velkorysý výběr starých českých duchovních písní nekatolické provenience včetně původem hugenotských žalmových parafrází v překladu českého bratra Jiřího Strejce, ale také např. písně explicitně určené ke mši (včetně českých parafrází mešního ordinária). Bohužel nic z těchto Šteyerových kvalit v nakladatelství, které se k jeho nakladatelské nadaci svým názvem jasně hlásí, (zatím) nenacházíme.

Jak Matěj Václav Šteyer, tak Josef Vašica patřili ve své době k nejlepším znalcům staré české literatury a jejich přínos ke studiu dějin české literatury je nezpochybnitelný.

Jakkoli se Dědictví Svatováclavské (sic!) k jejich odkazu hlásí s velkou vehemencí, jejich kvality jsou mu bohužel zcela cizí. Staromilské zahledění do minulosti, které, jsouc v zajetí úzkostné nostalgie, s amatérskou naivitou rigidně lpí na slovesném dědictví minulosti, bylo totiž oběma těmto velkým českým katolickým kněžím - bez ohledu na to, že první žil v 17. století a druhý o tři století později - opravdu na hony vzdáleno.

Bohuslav Balbín: *Život svatého Jana Nepomucenského*. Ed. Josef Vašica. Dědictví Svatováclavské (sic!), s. l., 2022, 101 s.

www.ipsl.cz